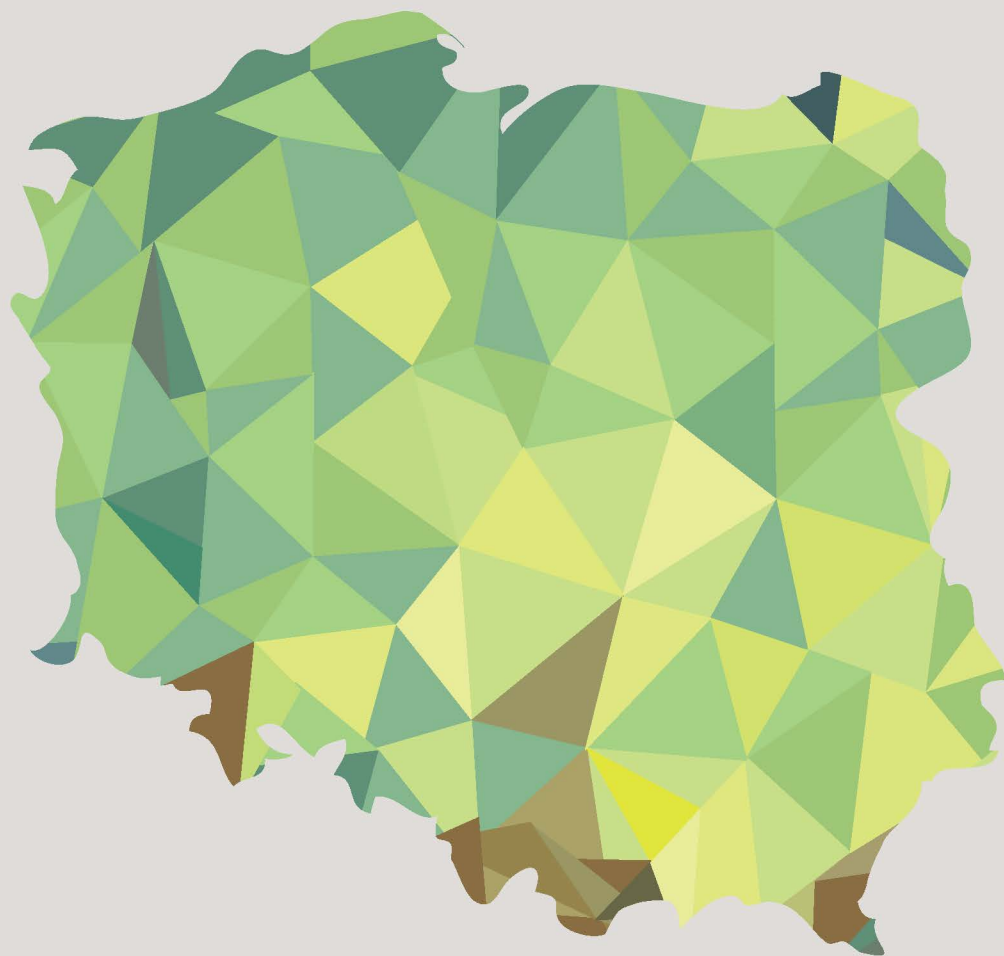

Regionalizacja demograficzna

Wybrane metody i ich aplikacje

Anna Majdzińska

Regionalizacja demograficzna

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Regionalizacja demograficzna

Wybrane metody i ich aplikacje

Anna Majdzińska

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2016

Anna Majdzińska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43

RECENZENT

Grażyna Trzpiot

REDAKTOR INICJUJĄCY

Iwona Gos

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Ewa Siwińska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Stämpfli Polska Sp. z o.o.

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

© Copyright by Anna Majdzińska, Łódź 2016

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.07143.15.0.M

Ark. wyd. 15,0; ark. druk. 14,0

ISBN 978-83-8088-357-4

e-ISBN 978-83-8088-358-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I	
Metody klasyfikacji i regionalizacji	11
1.1 Wprowadzenie. Podstawowe pojęcia	11
1.2 Podstawy metodologiczne	19
1.2.1 Dobór zmiennych diagnostycznych	22
1.2.2 Metody transformacji zmiennych diagnostycznych	23
1.2.3 Miary odległości obiektów	25
1.3 Procedury klasyfikacji obiektów	28
1.3.1 Metody porządkowania liniowego obiektów oraz ich grupowania	29
1.3.2 Metody nieliniowego porządkowania i grupowania obiektów	34
1.3.3 Klasyfikacja obiektów z punktu widzenia natężenia zmian (dynamiki) zjawiska w czasie	39
1.3.4 Autokorelacja przestrzenna	41
1.3.5 Graficzne metody klasyfikacji i grupowania obiektów	44
1.4 Metody delimitacji regionów demograficznych	46
1.4.1 Geneza badań regionalizacyjnych w demografii	46
1.4.2 Charakterystyka dotychczas prowadzonych badań	51
1.4.3 Dotychczas stosowane procedury regionalizacji	59
1.4.4 Adaptacja wybranych metod wielocechowej analizy porównawczej oraz własne propozycje procedur przydatnych dla celów regionalizacji demograficznej	64
1.4.5 Ocena rezultatów klasyfikacji i regionalizacji	68
Rozdział II	
Charakterystyka demograficzna obszarów Europy, ze szczególnym uwzględnieniem Polski	75
2.1. Charakterystyka krajów europejskich z punktu widzenia struktur demograficznych	76
2.1.1. Struktura ludności według płci	76
2.1.2. Struktura ludności według wieku	77
2.2. Wybrane charakterystyki demograficzne obszarów Polski	83
2.2.1. Ocena sytuacji z punktu widzenia struktur demograficznych	83
2.2.2. Ocena sytuacji z punktu widzenia procesów ludnościowych	92
2.3. Obraz sytuacji pod względem struktur i procesów ludnościowych w krajach europejskich i w Polsce w 2014 r.	100

Rozdział III

Zastosowanie wybranych metod w delimitacji regionów demograficznych w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem Polski

105

- 3.1. Przykłady typologii i regionalizacji obszarów Europy z punktu widzenia struktury wieku ludności 106
- 3.2. Przykłady typologii i regionalizacji obszarów Polski 123
  - 3.2.1. Klasyfikacje obszarów Polski z punktu widzenia struktury wieku ludności 123
  - 3.2.2. Dynamika struktur wieku populacji w latach 2002–2012 142
  - 3.2.3. Klasyfikacje przestrzenne Polski z punktu widzenia ekonomicznych następstw zmian w strukturze wieku populacji 147
  - 3.2.4. Wewnątrzregionalne zróżnicowanie sytuacji w zakresie struktury wieku populacji 153
  - 3.2.5. Zróżnicowanie struktury wieku ludności w powiatach i gminach województwa łódzkiego 156
  - 3.2.6. Klasyfikacje przestrzenne Polski z punktu widzenia potencjału ludnościowego 163

Podsumowanie

177

Bibliografia

181

Spis rysunków

193

Spis tabel

197

Aneks

200

Wstęp

Region jest różnorodnie definiowany. Terminem tym określane są zarówno kontynenty lub ich części, jak i obszary wydzielane w obrębie danego kraju z punktu widzenia określonego kryterium. Najogólniej mówiąc, regionem nazywany jest obszar relatywnie jednorodny pod względem pewnych cech wyróżniających go od terenów przyległych. Natomiast obszar jednorodny z punktu widzenia charakterystyk ludnościowych nazywany jest regionem demograficznym. Procedury wyodrębnienia regionów określane są mianem regionalizacji bądź delimitacji.

Regionalizacja z punktu widzenia cech demograficznych jest zagadnieniem dającym istotną wiedzę poznawczą, możliwą do wykorzystania i zastosowania również w praktyce. Ze względu na wyraźne powiązania pomiędzy sytuacją demograficzną a szeroko rozumianymi procesami społeczno-ekonomicznymi wyodrębnianie obszarów jednorodnych z punktu widzenia określonych cech demograficznych może być przydatne i wykorzystywane w wielu dziedzinach gospodarki i nauki, np. w polityce społecznej, ekonomicznej, ale również i w samej demografii, np. przy budowie prognoz ludnościowych, zwłaszcza w ujęciu regionalnym.

Na zasadność prowadzenia regionalnych analiz wskazuje także pierwsze prawo geografii (prawo empirycznych analiz przestrzennych) sformułowane w 1970 r. przez W.R. Toblera, brzmiące następująco: „wszystko jest powiązane ze sobą, ale bliższe obiekty są bardziej zależne od siebie niż odległe” [Suchecki i in. 2010: 16; Tobler 1970: 236].

W pracy przedstawione zostały wybrane procedury wielowymiarowej analizy porównawczej, ze szczególnym uwzględnieniem metod wykorzystywanych dla celów regionalizacji demograficznej (głównie metod taksonomicznych) dla jednostek terytorialnych o różnej skali wielkości. W zbiorze zmiennych diagnostycznych uwzględnione zostały informacje z zakresu demograficznych struktur ludności, ruchu naturalnego oraz migracyjnego. Punkt odniesienia dla analiz w skali kraju stanowiły próby delimitacji regionów demograficznych na obszarze Europy. Prezentowane wyniki stanowią znaczną część przygotowanej wcześniej pracy doktorskiej, opracowanej przez autorkę niniejszej monografii, pt. *Regionalizacja demograficzna (wybrane metody i próby ich aplikacji)*¹.

---

1 Dysertacja została napisana pod kierunkiem dr. hab. Jerzego T. Kowaleskiego, prof. UŁ, i obroniona w listopadzie 2014 r. na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Ogólnym celem prezentowanego opracowania, podobnie jak i dysertacji, było przedstawienie własnych efektów regionalizacji demograficznej obszarów Polski i Europy oraz wskazanie przestrzennych i czasowych różnic w kontekście przynależności poszczególnych rozpatrywanych jednostek terytorialnych do wyodrębnionych regionów na początku pierwszej i drugiej dekady XXI w. Realizacja tak wyznaczonego celu ogólnego wymagała osiągnięcia następujących celów pośrednich bądź szczegółowych:

- 1) dokonanie przeglądu stosowanych dotychczas metod klasyfikacji obiektów i delimitacji regionów z punktu widzenia charakterystyk demograficznych. Propozycja własnych modyfikacji w tym względzie, polegająca m.in. na adaptacji na potrzeby regionalizacji demograficznej wybranych metod;
- 2) ocena przestrzennego zróżnicowania sytuacji w zakresie struktur i procesów ludnościowych w Polsce i w krajach europejskich (analiza jednowymiarowa, stanowiąca wstęp do dalszych pogłębionych badań);
- 3) próby typologii i regionalizacji procesów i struktur demograficznych w Polsce oraz na obszarach Europy. Rezultatem realizacji tego zadania było wyodrębnienie regionów złożonych z jednostek terytorialnych możliwie najbardziej podobnych z punktu widzenia analizowanych zbiorów cech demograficznych.

Niniejsza monografia składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich zawiera przegląd wybranych metod wielo cechowej (wielowymiarowej)² analizy porównawczej obiektów, ze szczególnym uwzględnieniem metod przydatnych do celów regionalizacji demograficznej. Przedstawiono w nim także opisy dotychczas stosowanych metod regionalizacji oraz własne propozycje aplikacji procedur dotychczas wykorzystywanych wyłącznie do porządkowania lub grupowania badanych obiektów, przy ewentualnej ich modyfikacji do celów regionalizacji. Uzupełniającym wątkiem w tej części opracowania były m.in. uwagi dotyczące doboru zmiennych diagnostycznych, procedur ich transformacji, a także mierników oceny uzyskanych rezultatów.

W rozdziale drugim przedstawione zostały oceny przestrzennego zróżnicowania natężenia wybranych mierników charakteryzujących struktury i procesy ludnościowe w Polsce i w krajach europejskich na początku pierwszej i drugiej dekady XXI w. Analizy te (mające charakter jednowymiarowy) stanowiły wstęp do rozważań prowadzonych w kolejnym rozdziale.

Natomiast w rozdziale trzecim zaprezentowano wyniki aplikacji metod wybranych do typologii oraz regionalizacji procesów demograficznych, odpowiednio na obszarach Europy i Polski. Procedury te dobierane były w zależności od celu analizy, rodzaju i charakteru zmiennych, a także wielkości rozpatrywanej zbiorowości.

---

2 W opracowaniu termin „wielowymiarowość” używany jest zamiennie z terminami „wielozmiennowość” i „wielo cechowość”, czyli prezentowane analizy porównawcze prowadzone były dla wielu obiektów z punktu widzenia co najmniej dwóch zmiennych diagnostycznych.

Uzyskane rezultaty poddane zostały ocenie pod względem poprawności. W rozdziale tym najpierw przedstawiono wyniki klasyfikacji przestrzennych krajów europejskich, prowadzonych z punktu widzenia struktury wieku ludności, następnie zaś zaprezentowane zostały rezultaty klasyfikacji obszarów Polski (na poziomie województw i powiatów) z punktu widzenia struktury wieku populacji oraz oceny potencjału ludnościowego. Uszczegółowienie badań w zakresie struktury wieku ludności stanowiły analizy wewnątrzregionalne przeprowadzone w województwie łódzkim na poziomie powiatów i gmin³.

Źródłem danych wykorzystanych w analizach prowadzonych dla obszaru Europy były informacje zamieszczane na stronie internetowej Eurostatu dotyczące struktur oraz zdarzeń z zakresu ruchu naturalnego ludności w krajach europejskich w latach 2002 i 2011. Natomiast analizy na obszarze Polski zostały przeprowadzone na podstawie informacji zamieszczanych na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego dotyczących struktur oraz zdarzeń z zakresu ruchu naturalnego i migracyjnego ludności w Polsce oraz w jednostkach terytorialnych (NTS2, NTS4 i NTS5) w latach 2002–2012.

Niezbędne obliczenia zostały wykonane przy wykorzystaniu programów komputerowych dobranych w zależności od rodzaju stosowanej metody. W tym celu wykorzystano MS Excel 2010, pakiet *Statistica10*, a także program *Taksonomia numeryczna*⁴. Uzyskiwane rezultaty, oprócz opisu słownego, zostały przedstawiane graficznie w postaci wykresów i kartogramów⁵.

-
- 3 W dysertacji, stanowiącej podstawę niniejszego opracowania, podjęte zostało także zagadnienie przydatności wyników stosowania procedur regionalizacyjnych do założeń przyjmowanych przy sporządzaniu prognoz ludnościowych w skali lokalnej, a także opisane zostały możliwości wykorzystania uzyskanych rezultatów dla celów i działań polityki społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem polityki ludnościowej).
  - 4 Autorem programu *Taksonomia numeryczna* jest K. Kolenda [zob. Kolenda 2006].
  - 5 Kartogramy wykonano w programie Quantum Gis (ver. 1.6.0 oraz 2.8.6) przy wykorzystaniu danych (warstw) dostępnych na stronie internetowej Eurostatu (GISCO – *EuroGeographics* dla granic administracyjnych (*EuroGeographics for the administrative boundaries*)).

Rozdział I

Metody klasyfikacji i regionalizacji

1.1. Wprowadzenie. Podstawowe pojęcia

Region jest pojęciem ogólnym i niejednoznacznym, z tego względu istnieje wiele jego definicji. Wyróżnia się m.in. regiony geograficzne, administracyjne, statystyczne, gospodarcze (przy czym w tej kategorii, z punktu widzenia dominującej działalności, wyodrębnić można m.in. regiony rolnicze, przemysłowe, turystyczne). Natomiast biorąc pod uwagę kryterium przestrzeni, rozróżnia się regiony w skali mega, makro, mezo i mikro – terminem tym określane są zarówno kontynenty¹ lub ich części, jak i obszary wydzielane w obrębie danego terytorium, np. kraju.

W Polsce regionami w znaczeniu geograficznym nazywane są np. Mazury, w sensie administracyjnym – województwa², a według klasyfikacji NUTS³ – jednostki

- 1 Szczegółowy podział na regiony świata przeprowadzony przez ONZ dostępny jest na stronie internetowej tej Instytucji [UN 2012].
- 2 Najczęściej regionami nazywane są „jednostki przestrzeni o jeden stopień niższe od szczebla krajowego” [Stawasz 2004: 57].
- 3 Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) przyjęta przez Eurostat „jest standardem geograficznym służącym do statystycznego podziału państw członkowskich Unii Europejskiej (ich terytoriów gospodarczych) na trzy poziomy regionalne o określonych klasach liczby ludności. Została ona ustanowiona w celu zbierania, opracowania i rozpowszechniania na obszarze Unii Europejskiej porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych” [GUS 2015a]. Z kolei Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) to wprowadzony w Polsce uporządkowany wykaz nazw jednostek terytorialnych i przypisanych im numerycznych symboli (kodów) występujących na poszczególnych poziomach podziału terytorialnego kraju oraz na dwóch dodatkowych poziomach statystycznych (grupujących mniejsze jednostki poziomu terytorialnego)” [GUS 2015c]. Klasyfikacja NUTS dzieli terytorium gospodarcze krajów członkowskich UE na trzy poziomy podstawowe: NTS1–NTS3, wydzielone w oparciu o kryteria administracyjne oraz ludnościowe, w obrębie których wyróżnia się jeszcze poziomy lokalne. W Polsce, oprócz jednostek NTS1, wyróżnia się: NTS 2 (województwa), NTS 3 (podregiony – grupy powiatów), NTS 4 (powiaty) i NTS 5 (gminy). Klasyfikacja NUTS jest hierarchiczna [zob. GUS 2015b i 2015d].

NTS1 złożone z grup województw, mające charakter regionów statystycznych⁴. W Polsce istnieje również 15 euroregionów⁵ skupiających obszary przygraniczne, powstałych w celu współpracy regionalnej z sąsiadującymi państwami.

Termin „region” najogólniej można zdefiniować jako obszar jednorodny pod względem pewnych cech wyróżniających go od terenów pozostałych [Parysek 1982: 140; Strahl red. 1998: 18–19; Wróbel 1956: 7 i 1967: 73], przy czym, poszczególne części regionu powinny „posiadać możliwie wiele cech wspólnych” i wykazywać „możliwie wiele różnic” względem obszarów sąsiednich [Ernst 1932: 144]. Istnieje wiele definicji regionu, konstruowanych w zależności od przedmiotu i celu badania. Przykładowo, regionem nazywana jest „część obszaru powierzchni Ziemi, który stanowi sam w sobie jakąś całość o określonej wielkości i zwartości” [Greta 2003: 28], a także „umownie wydzielony, względnie jednorodny obszar różniący się od pozostałych cechami naturalnymi (przyrodniczo-geograficznymi) lub nabytymi (antropogenicznymi – będącymi wynikiem działalności człowieka)”. Natomiast A. Runge i J. Runge [2008: 269] definiują go jako „obszar cechujący się jednorodnością cech środowiska przyrodniczego, zjawisk społeczno-gospodarczych, unikalną historią i tradycjami kulturowymi”. Z kolei W. Deszczka [1930: 263] podaje, że region „ma stanowić obszar posiadający wyraźną indywidualność geograficzną”, która to odrębność powinna zostać uwzględniona w podziale administracyjnym kraju.

Powyżej przytoczone definicje mają charakter dosyć ogólny, ale w literaturze przedmiotu różnych dziedzin nauki istnieje wiele terminów podających objaśnienie znaczeniowe, m.in. region socjologiczny, ekologiczny, demograficzny, gospodarczy.

W geograficznym, jak i społeczno-ekonomicznym piśmiennictwie wiele uwagi zostało poświęcone idei regionu ekonomicznego (gospodarczego), określanego jako „obszar, który od pozostałych różni się specyfiką produkcji i usług” [Stawasz 2004: 57] lub jako obszar „różniący się od terenów przyległych pod

4 Region statystyczny definiowany jest jako „obszar, dla którego gromadzi się i opracowuje różnorodne dane statystyczne” [Lijewski 1963: 655]. Według NUTS w Polsce regionami nazywane są grupy województw, odpowiednio: Region Centralny (łódzkie, mazowieckie), Południowy (małopolskie, śląskie), Wschodni (lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie), Północno-Zachodni (wielkopolskie, zachodniopomorskie, lubuskie), Południowo-Zachodni (dolnośląskie, opolskie) i Północny (kujawsko-pomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie), stanowiące pierwszy poziom tej klasyfikacji. Przed reformą administracyjną z 1999 r. regionami nazywane były poszczególne województwa, natomiast grupy województw określane były mianem makroregionów.

5 Euroregion to „dobrowolna, zinstytucjonalizowana forma współpracy przygranicznej dwóch lub więcej państw, funkcjonująca zgodnie z prawem obowiązującym w kraju macierzystym, na zasadzie wspólnoty interesów”. Euroregion jest „szczególną formą regionu transgranicznego, wyróżniającą się najwyższym stopniem instytucjonalizacji struktur współpracy”, przy czym region transgraniczny definiowany jest jako obszar „zlokalizowany po obu stronach granicy” [Grabiński 2003: 24–25].

względem pewnych cech społeczno-ekonomicznych” [Strahl red. 1998: 20] bądź jako „obszar zwarty przestrzennie, będący częścią większego – powiązanego z nim – terytorium, spójny wewnętrznie i stanowiący kompleksy o określonym profilu gospodarczym” [Przygodzki 2012: 41 za Meyer]. Do koncepcji regionu ekonomicznego w pewnym stopniu nawiązuje pojęcie regionu demograficznego, definiowanego jako „obszar możliwie najbardziej jednorodny z punktu widzenia zespołu zmiennych demograficznych i różniący się istotnie od terenów sąsiednich” [Stokowski 1977: 18].

Zdaniem K. Dziewońskiego [1967: 34] termin „region” może być stosowany „w trzech różnych, lecz wzajemnie powiązanych znaczeniach”. Można mówić o „regionie – narzędziu badania” (gdy „podział przestrzeni na określone obszary służy za narzędzie dla zamierzonego badania, więc dla celów poznawczych, np. regiony statystyczne), „regionie – narzędziu działania” (gdy „podział przestrzeni na określone obszary służy za narzędzie dla celów organizacji określonego działania w przestrzeni”, np. regiony administracyjne lub planistyczne) oraz „regionie – przedmiocie poznania” (gdy „sam podział przestrzeni jest przedmiotem badania”). W niniejszej pracy, w kontekście przytoczonej wypowiedzi, region demograficzny traktowany będzie jako przedmiot poznania.

W społeczno-ekonomicznej literaturze wyróżnia się dwa podstawowe typy regionów [Parysek 1982: 147–148]: jednorodne (jednolite, strefowe, rozmieszczeń) oraz węzłowe (nodalne, powiązań, funkcjonalne), natomiast S. Berezowski [1986: 85–89] dodatkowo wskazuje na typ trzeci – „terytorialnie wykształcony kompleks gospodarczy”, posiadający cechy obu tych typów.

Regiony jednorodne powstają z połączenia obszarów charakteryzujących się względnie dużym podobieństwem, tj. „posiadających możliwie wiele cech wspólnych” z punktu widzenia kryterium delimitacji i wykazujących możliwie dużą odmienność względem terenów sąsiednich. Natomiast regiony węzłowe cechuje występowanie pewnego „ogniska i połączonego z nim poprzez wzajemne oddziaływanie obszaru powiązań”.

Regiony⁶ wydzielane są na podstawie różnych kryteriów, przydatnych i właściwych z punktu widzenia celu badania. Procedury wyodrębnienia tychże jednorodnych obszarów określone są mianem regionalizacji bądź delimitacji⁷. Terminem tym nazywany jest również rezultat wyodrębniania regionów. Innymi słowy, regionalizacja „to takie grupowanie jednostek przestrzennych, w którym

6 W literaturze przedmiotu różnych dziedzin nauki funkcjonują również pojęcia „rejon” oraz „okręg”, odnoszące się do obszarów cząstkowych względem wyodrębnionych regionów [Dziewoński 1957: 737; Stokowski 1977: 13 i 18]. Mianem okręgu nazywane jest również kilka rejonów tworzących pewną całość [Podolec i Zajac 1978: 15–16]. Rejonizacja, w przeciwieństwie do regionalizacji, nie wymaga zwartości przestrzennej.

7 Delimitacja definiowana jest jako „procedura wytyczania granic obszaru jednorodnego pod względem określonej cechy lub zestawu cech, w oparciu o przyjęte na wstępie założenia i metody analizy” [Runge i Runge 2008: 64–65].

jednostki należące do tej samej klasy sąsiadują ze sobą” [Runge 2007: 163]. Procedura ta traktowana jest jako specyficzna forma klasyfikacji przestrzennej obiektów terytorialnych z narzuconym warunkiem ich sąsiedztwa [Guo 2008: 801 za Haining].

Regionalizacja⁸, podobnie jak region, jest pojęciem szerokim i niejednoznacznym, ale jak wskazuje J. Parysek [1982: 140–141], powinna być „odnoszona do tych wszystkich procedur podziału powierzchni ziemi na części, w wyniku których wydzielone będą obszary jednorodne w zakresie własności stanowiących kryterium tego podziału, a różniące się od innych obszarów”.

Ogólnym problemem regionalizacji jest pogrupowanie badanych jednostek w mniejszą liczbę obszarów (regionów), możliwie maksymalnie wewnątrznie jednorodnych z punktu widzenia badanego zespołu cech [Berry 1961: 263], a także „syntetyczna przestrzenna klasyfikacja faktów i zjawisk; stworzenie podstaw do pogłębionej syntezy naukowej; cele praktyczno-organizacyjne” [Stokowski 1977: 15]. Wyodrębnione regiony mogą być znacznie bardziej użyteczne dla określania przestrzennych wzorców różnych zjawisk niż dane oryginalne [Assunção i in. 2006: 798].

Uzyskane w wyniku regionalizacji obszary (regiony) powinny charakteryzować się następującymi cechami [Duque i in. 2006: 3]:

- odznaczać się spójnością przestrzenną tworzących je jednostek,
- liczba wyodrębnionych regionów powinna być mniejsza niż liczba badanych jednostek geograficznych,
- każda badana jednostka powinna być przypisana wyłącznie do jednego regionu,
- każdy region powinien być złożony z co najmniej jednej jednostki przestrzennej.

A. Runge i J. Runge [2008: 273] wyróżniają dwa podstawowe rodzaje regionalizacji: fizyczno-geograficzną i społeczno-ekonomiczną. Natomiast K. Secomski [1987: 39] wskazuje podział na regionalizację fizycznogeograficzną, ekonomiczno-przestrzenną i administracyjną, których efektem są odpowiednio regiony: fizycznogeograficzne, gospodarcze i gospodarczo-administracyjne.

W związku z powyższym, regionalizację można przeprowadzić w oparciu wyłącznie o charakterystykę i właściwości danego obszaru, niezależnie od jego podziału terytorialnego, bądź też dokonać delimitacji regionów, opierając się na wartościach cech interesujących z punktu celu badania w istniejących już jednostkach administracyjno-terytorialnych. To drugie podejście najczęściej jest stosowane

---

8 Regionalizacja postrzegana bywa również jako antonim pojęcia „globalizacja”, najogólniej rozumianego jako „proces pogłębiania się światowych powiązań we wszystkich aspektach współczesnego życia politycznego, społecznego, ekonomicznego i kulturowego” [Rynio 2013: 17 za Liberska]. Szeroki przegląd definicji „globalizacji” został przedstawiony w opracowaniu D. Rynio [2013: 17–19].

w regionalizacji gospodarczej i społeczno-ekonomicznej [Dziwowski 1957: 724–725], gdzie jako „podstawową jednostkę przestrzenną” najczęściej wykorzystuje się „najmniejsze jednostki podziału administracyjnego, dla których posiada się dane statystyczne” [Jędrzejczyk 2001: 145]. Podobne podejście stosowane jest w regionalizacji demograficznej.

Z pojęciem regionalizacji często ściśle związane są terminy: „klasyfikacja” i „typologia”. Pierwsze z nich stosowane może być w dwóch znaczeniach: jako czynność wyodrębniania niepustych i rozłącznych podzbiorów w obrębie danego zbioru oraz jako rezultat tego działania⁹. Przykładowo, A. Jagielski [1978: 55] termin „klasyfikacja” definiuje jako „porządkowanie zbiorów jakichkolwiek elementów [...] poprzez ich grupowanie albo podział”, a także jako „zbiór hierarchicznie wyodrębnionych podzbiorów”. Najczęściej dokonuje się klasyfikacji obiektów, jednakże można klasyfikować również cechy, okresy, a także „obiekt-okresy” [Gatnar 1998: 14–15].

Podobnie definiowane jest pojęcie typologii. Termin ten oznacza zarówno „procedurę jak i efekt grupowania zbioru obiektów do wcześniej ustalonych typów”, przy czym pojęcie typu¹⁰ oznacza „określoną własność lub zespół własności, jakimi powinny charakteryzować się obiekty, by można było je uznać za odmienne w stosunku do innych”. W typologii nie ma warunku zwartości przestrzennej obiektów zakwalifikowanych do danego typu.

Klasyfikacja obiektów, podobnie jak typologia oraz regionalizacja, może być przeprowadzona z punktu widzenia wyłącznie jednej cechy opisującej badane zjawisko (istotnej z punktu widzenia analizowanej sytuacji)¹¹, jak i w ujęciu

9 Omówienie definicji oraz metod klasyfikacji i grupowania obiektów w sensie statystycznym przedstawione zostało w punkcie 1.3.

10 Termin „typ” definiowany bywa również jako „obiekt reprezentatywny lub odzwierciedlający pewne charakterystyczne cechy” [Parysek 1982: 16]. Wyróżnia się typy jednowymiarowe (określane mianem *quasi*-typów) i wielowymiarowe – wyodrębnione na podstawie odpowiednio jednej oraz wielu cech. Analogiczny podział stosowany jest w przypadku regionów. W geograficznej literaturze istnieje podział na regiony proste – „wyróżnione w oparciu o rozmieszczenie jednej tylko cechy” oraz regiony złożone – „wyznaczone na podstawie kombinacji lub zgrupowań wybranych cech” [Pernarowski 1960: 68 za Whittlesey].

11 W literaturze przedmiotu wyróżnia się również tzw. klasyfikację pseudojednocechową, uwzględniającą „jedną cechę o charakterze syntetycznym i na podstawie jej wartości dokonuje się rozdziału obiektów na poszczególne klasy, tak jakby to była pojedyncza cecha”. Sytuacja taka dotyczy rezultatów klasyfikacji przeprowadzonych za pomocą metod porządkowania liniowego, m.in. wskaźników syntetycznych [Parysek 1982: 71–72]. Natomiast, „z klasyfikacją wielocechową mamy do czynienia zawsze wtedy, gdy dzielony na podzbiory zbiór obiektów charakteryzowany jest przez dwie i większą liczbę cech. Istota klasyfikacji wielocechowej polega więc na jednoczesnym uwzględnieniu większej liczby cech badanych obiektów i na przyjęciu takiego kryterium klasyfikacji, które doprowadzi do względnie jednoznacznego określenia podobieństwa obiektów wchodzących w skład wydzielonych klas” [Parysek 1982: 77]. W geograficznej literaturze istnieje również podział na regiony proste – „wyróżnione w oparciu o rozmieszczenie jednej tylko cechy”, regiony złożone